

16.08.2018

Заява щодо незаконного обмеження доступу до архівів

Ми, дослідники, історики, науковці, освітяни, журналісти, громадяни України глибоко обурені змінами до [Порядку користування документами Національного архівного фонду, що належать державі, територіальним громадам](#), що набув чинності 27 липня 2018 року ([Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України](#)).

Наказом Міністерства юстиції № 2059/5 від 27 червня 2018 року з ініціативи Державної архівної служби було внесено ряд змін до Порядку користування документами Національного архівного фонду (НАФ). Попри декларативне право користувачів НАФ копіювати інформацію з архівних документів власними технічними засобами, Наказом встановлено низку обмежень, які фактично унеможливають таке копіювання.

Наказом заборонено копіювати документи формату більшого за формат А4, а також документи із згасаючим чи слабконтрастним текстом, документи, виконані аквареллю, гуашшю, олівцем, вугіллям, залізогаловим чорнилом тощо. З огляду на те, що стандарт А4 було представлено у Німеччині у 1922 році, а залізогалові чорнила використовувалися аж до ХХ століття включно, то фактично Наказом забороняється копіювати будь-які історичні документи. Таке положення прямо суперечить статті 20 Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» щодо права виготовлення копій документів без жодних форматних обмежень.

Ухвалення Наказу встановлює монополію архівних установ на історію та обмежує конституційне право на інформацію. Подібні кроки архівної служби не лише створюють ефект горловини пляшки, коли операційна неспроможність архівів виготовляти копії буде затягувати дослідження на роки, але і дасть можливість архівним працівникам бути модераторами історії, де архівний працівник волюнтаристично визначатиме, хто з дослідників заслуговує на допомогу.

Не можна оминати увагою факт, що зміни до Порядку були ухвалені у порушення встановленої процедури та без урахування численних пропозицій громадськості, що були надіслані Державній архівній службі під час двох кіл консультацій. Загалом було виявлено щонайменше 23(!) невідповідності нового Наказу чинним законам України.

Нагадуємо, що всі наративи країни-агресора будуються на сфальсифікованій і замовченій, а часто і привласненій історії українських земель. Розвиток історичної науки, а відтак і відкритість архівів, є питанням національної безпеки України. Однак, новітня історія українських архівів, а надто пожежа в Кам'янець-Подільському міському архіві, крадіжки в Центральному державному історичному архіві України, м. Львів, втрата державних архівів Донецької, Луганської областей та в АР Крим є переконливим свідченням стратегічного значення архівів та реальних ризиків і загроз, що постають перед архівами.

Наголошуємо, що відсутність об'єднаного порталу архівів, де будь-який громадянин міг би отримати інформацію про наявність архівних документів і переглянути їх оцифровані копії, у тому числі для перевірки оприлюднених в ЗМІ матеріалів (факт-чекінг), є свідченням браку державної політики щодо розвитку і популяризації архівної сфери. В цілому діяльність архівних установ є малопомітною в загальносуспільному дискурсі, а просвітницька діяльність здебільшого не виходить за межі стін архівів. Суспільство не обізнане з катастрофічним станом державних архівів, приміщення яких перебувають в аварійному стані (Державний архів Одеської області). Будівництво нових приміщень відбувається надто повільно або перейшло в стадію довгобуду, як от архівосховище Державного архіву Київської області. А Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України взагалі перебуває на межі переміщення у непристосовані та промислові підприємства.

Констатуємо, що архівна сфера, на противагу до західних аналогів, де архіви є активним гравцем і важливим джерелом інформації для таких сфер, як освіта, наука та медіа, стала затишною закритою гаванню для колишніх держслужбовців, які тихо досиджують на різних керівних посадах до пенсії.

У той же час рекомендації Комітету міністрів Ради Європи підкреслюють, що добре збережені й доступні архіви є важливою складовою демократичного функціонування суспільств.

З огляду на критичний стан архівної сфери, ми вимагаємо:

- від Верховної Ради України:

- провести слухання на тему розвитку архівів, як елементу національної безпеки України;

- від Кабінету Міністрів України:

- забезпечити проведення комплексного аудиту державних архівних установ, зокрема наявних приміщень та архівосховищ, а також обставин призначення на посади державних центральних та обласних архівів, їх рівня кваліфікації відповідно до встановлених кваліфікаційних вимог, а також результатів їх діяльності та ефективності;

- забезпечити завершення будівництва комплексу споруд центральних державних архівів в м. Києві, знайти приміщення для Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України, а також розглянути можливість добудови, передачі на баланс державних обласних архівів приміщень для забезпечення належного зберігання документів НАФ;

- розглянути можливість затвердження та фінансування, у т.ч. зі залученням міжнародної допомоги та партнерства, галузевої програми оцифрування найбільш затребуваних документів НАФ, а також тих документів, стан яких є під загрозою;

- від Міністерства юстиції України

- скасувати Наказ № 2059/5 та, у відповідності до встановлених процедур із залученням громадськості, розробити нову редакцію Наказу, що буде відповідати букві та духу Закону;

– ініціювати перевірку обставин виникнення Наказу та забезпечити притягнення винних до дисциплінарної, адміністративної та кримінальної відповідальності;

– забезпечити проведення прозорих консультацій з громадськістю щодо усіх нормативно-правових актів у архівній сфері відповідно до Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» та постанови Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996, а також їх погодження Державною регуляторною службою України. Список підписантів можна переглянути [тут](#).

Ця заява є відкритою до підписання. Щоб підписатися, надішліть ПІБ та посаду/рід занять або назву організації на електронну пошту: archives4people@googlegroups.com.